■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח



■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת צו ■ שבת הגדול ■ ה' ניסן ה'תשע"ח ■ 21.03.2018 ■ גליון מס' 471 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

ליל סדר בקיבוץ

/ ר' צבי רייזמן*

הרב שבתי יגל שליט"א מארח כאן את ר' צבי רייזמן הי"ו המתעמת עם שאלות הלכתיות יחודיות ומעניינות. זהו רק חלק מהמאמר, שהוא ארוך ביותר ואורכו אינו מתאים לאכסניה זו, וכל מי שמעוניין במאמר השלם, מוזמן לבקש ונמציא לו בע"ה בהקדם.

ידידי רבי שלמה רענן, מייסד ומנהל ארגון "אילת השחר", הפועל גדולות ונצורות להרבות תורה בישראל ולקרב לבבות לאבינו שבשמים, נשאל בתחילת חודש ניסן תשע"ז על ידי תושב אחד הקיבוצים בצפון הארץ הנמצא בצעדיו הראשונים של "חזרה בתשובה", כיצד עליו לנהוג בליל הסדר הנערך בחדר האוכל של הקיבוץ, שבו למרבה הצער, נאכל גם חמץ או תערובת חמץ, מלבד המצות המוגשות לכולם. מצב מורכב זה, מעלה שאלות רבות:

[א] מה אחריותו של חבר קיבוץ שומר תורה ומצוות, על חמץ של הקיבוץ.

[ב] האם יוצא ידי חובת מצות אכילת מצה, במצה שנרכשה על ידי הקיבוץ.

[ג] האם יוצאים ידי חובת מצות סיפור יציאת מצרים, כאשר חמץ נמצא על השלחן.

[ד] והשאלה העיקרית היא, האם בכלל מותר לשהות בליל הסדר בחדר שבו אוכלים חמץ.

אחריות על חמץ הקיבוץ ובעלות על מצה שנרכשה על ידי הקיבוץ

על השאלה הראשונה, מה אחריותו של חבר קיבוץ שומר תורה ומצוות, על חמץ של הקיבוץ, ועל השאלה השניה, האם יוצא ידי חובת מצות אכילת מצה, במצה שנרכשה על ידי הקיבוץ, לא ניתן לענות תשובה מוחלטת ואחידה, משום שהדבר תלוי בהגדרת בעלות חברי הקיבוץ על רכושם. תקנון הקיבוץ משנת תשי"ז קבע, כי החבר זכאי לקבל מהקופה הכללית את צרכיו [מזונות, לבוש, דירה, לו ולבני ביתו], אולם זכות זו איננה זכות קנין, אלא זכות שימוש. בשל כך, כל רכוש או כסף הניתן לחבר מטעם הקבוצה, אינו הופך להיות קניינו הבלעדי של החבר, ויש לו בהם רק זכות שימוש.

במשך עשרות השנים שהתקיימו הקיבוצים על פי מודל זה, שקידש את השיוויון המוחלט בין החברים, ושלל מהחברים את זכויות הקנין על רכושם, היה מקום לומר שחבר קיבוץ שותף ברכוש הקיבוץ, ולפיכך יש לו אחריות על החמץ המשותף. וכתוצאה מכך, כאשר הקיבוץ לא מכר את החמץ, כל חברי הקיבוץ ללא יוצאים מהכלל, עוברים על איסור 'בל יראה ובל ימצא' בחמץ שהוא רכושם המשותף.

וכמו כן, היות ובמצה שמקיימים בה את מצות אכילת מצה בליל הסדר נאמר דין "לכם", והיינו שהמצה צריכה להיות בבעלותו הפרטית של האדם, לכאורה חבר הקיבוץ אינו יוצא ידי חובת קיום מצות אכילת מצה בליל הסדר, במצה שנרכשה על ידי הקיבוץ, כי המצה לא "שלו".

צאחר ומצאנו בזה דעות שונות בקרב פוסקי ההלכה לאחריות ולבעלות של חברי הקיבוץ על הממון

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

להביא אש מן ההדיוט
הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספים [פ"ב ה"א] כותב: "מצות עשה להיות אש יקודה תמיד על המזבח שנאמר: 'אש תמיד תוקד על המזבח'"...
המשך בעמי 4

האיך קשרו בני ישראל את השה בשבת
ידועים דברי הטור בסימן ת"ל [אגב, עלה בדעתי רמז בס"ד שהנה סימן ת"ל בשו"ע או"ח, זה על שבת הגדול...
המשך בעמי 5

סיפור לשבת

שלושה סיפורים וסגולותיהם / תזכורת !!!
ישנם שלושה סיפורים שנוהגים חסידי פולין לספר לפני חג הפסח - וסגולתם של שלושה סיפורים אלו - שיהיו כל צרכי החג ברווח למספר אותם לפני חג הפסח...
המשך בעמי 6

שביבים

■ חומרא דאתי לידי שמחה
■ מיץ ענבים לארבע כוסות
■ כך התקבל הבחור הטברייני לישיבה
■ מדוע ה"חזון איש" לא בירך
■ ברכה על אילן בעציץ
■ לא לברך בירושלים העתיקה
■ סכסוכי שכנים
■ הנשמות מגיעות לעצים דוקא עכשו
המשך בעמי 8

המשותף, ומאחר וגם צורת השיתוף של הקיבוץ שינתה את פניה במהלך השנים, , וכמו כן יש שוני בין כל קיבוץ וקיבוץ, לפיכך, באופן כללי קשה להכריע את השאלות, האם חבר קיבוץ נחשב שותף ויש לו אחריות על החמץ השייך לקיבוץ, והאם המצה שנרכשה על ידי הקיבוץ היא שלו, ובכל מקום ומקום צריך לברר את הדבר לגופו. אמנם ברצוני לציין את מה ששמעתי מדב לבקוביץ, חבר קיבוץ גן שלמה קבוצת שילר [הסמוך לרחובות] - כי בחגים אוכלים כל החברים בארוחה חגיגית משותפת המתקיימת בחדר האוכל של הקיבוץ, על ידי "ועדת התרבות" של הקיבוץ הגובה תשלום מיוחד מחברי הקיבוץ למימון הוצאות הסעודה. ובמקומות מסוג זה, בסעודת ליל הסדר, חזרו למקומן השאלות, האם חבר קיבוץ עובר באיסור 'בל יראה ובל ימצא' על החמץ שנקנה מהכסף שנגבה ממנו ומכל חברי הקיבוץ, והאם יוצא ידי חובת מצות אכילת מצה בליל הסדר, במצה שנקנתה מכסף זה, וצ"ע.

סיפור יציאת מצרים כשאין לו מצה

עתה נבוא להשיב על השאלה האם יוצאים ידי חובת מצות סיפור יציאת מצרים, כאשר חמץ נמצא על השלחן.

והנה ידועים דברי בעל ההגדה: "יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך". ונחלקו הפוסקים האם יוצאים ידי חובת מצות סיפור יציאת מצרים כאשר אין לפניו מצה או מרור. הבה"ג (הלכות פסח סימן יא) כתב "מי שאין לו יין בלילי פסחים ולא בשר, חייב לומר הלכות הפסח, ואומר הלוויה". ובביאור על ספר המצוות לרס"ג [עשה לג] כתב לבאר כוונתו: "דאע"פ שאין לו ארבעה כוסות שתקנו לומר עליהם סיפור יציאת מצרים, וגם אין לו בשר זכר לפסח והוא מעיקר הסיפור, כדתנן רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו: פסח, מצה ומרור. מכל מקום אין זה מעכב מצות סיפור יציאת מצרים וההלל".

אך "מדנקט [הבה"ג] רק יין ובשר, נראה דסבירא ליה דדוקא יין ובשר, שעיקרן אינו אלא מדבריהם בעלמא, אבל מצה דאורייתא ומרור דעל כל פנים עיקרו דאורייתא, אף על פי שבזמן הזה אינו אלא מדבריהם, מעכבין סיפור יציאת מצרים. וכל שאין לו מצה ומרור, שוב אינו חייב גם כן בסיפור יציאת מצרים". וביאר הרס"ג טעם הדבר: "נראה שטעמו בזה, ממה שאמרו במכילתא, בעבור זה, לא אמרתי לך אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך על שולחנך, וסבירא ליה דהדברים כפשוטן וכמשמען, דלא מיחייב בסיפור יציאת מצרים אלא על מצות ומרורים, כשמונחים לפניו על שולחנו מוכנים לאכילתו, כמשמעות לישנא דקרא, דכתיב "בעבור זה", שמראה עליהם באצבע". כדבריו כתב גם בשו"ת חסד לאברהם [תנינא או"ח סי' נד], וביאר שמטעם זה אין מברכים על מצות סיפור יציאת מצרים "כיון שמצות סיפור יציאת מצרים באותה לילה היא רק כשסמוך למצות מצה, כמו שדרשו "בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור", ופשיטא דבאין לו מצה ומרור, פטור ממצות עשה דסיפור יציאת מצרים באותה הלילה וכו', וכיון שמצוה זו תלויה במצוה אחרת הקודמת לה, כיון שבירך על מצוה העיקרית דמצה ומרור, ל"ת לברך עוד על סיפור יציאת מצרים שהוא נספח לה".

ובשו"ת בית אבי (ח"ג או"ח סי' צז) העיד כי בשנות הזעם, חשש לדברי הרס"ג הלכה למעשה, כאשר לא היו לפניו מצה ומרור בליל הסדר: "תכתב זאת לדור אחרון, בימים החשכים בימי הזעם כשהיינו במצור ומצוק גרוע מהצאן לטבח יובל, שפת אנוש דלה מאוד להביא לידי ביטוי את העינויים הקשים טרם שבא הכורת האיום חבלי מוות ומצרי שאול, חרב ורעב, צרה ויגון, וכבר תם לריק שארית כוחותינו, והיינו עוד מחכי קץ ישועתו ומקדישי שמו יתברך, כי לא יכלה רחמיו עלינו, שומו שמים מה שעבר עלינו, וב"ה לא עזב רחמיו על השארית הנמצאה, וכשהיינו במחבאות בשאול תחתיה בליל פסח, אמרתי קצת מן ההגדה בעל פה בלי להזכיר שם שמים, כי לא היה לנו במה לכסות את הראש ואת הגוף, ולא היה לנו לא חמץ ולא מצה, רק מרור לענה ורוש, והרהרנו אז בענין חיוב הגדה בלי מצה".

אולם דברי הרס"ג אינם מוסכמים להלכה, כמו שכתב הפרי מגדים (משבצות זהב סו"ס סימן תפה)

"הגדה מצות עשה מן התורה, ואף אין לו מצה ומרור". וכדברי המנחת חינוך(מצוה כא) "ולא מצינו זה דמצוה זו [סיפור יציאת מצרים] יהיה תלוי במצה ומרור, אך דהתורה קבעה זמן ליל ט"ו דמצווים על מצה". וכן סיים גם בשו"ת בית אבי שם "וזה דבר חדש מאד לומר דכשאין לו מצה, שיפטר מלומר הגדה, ובודאי מה דאמרינן בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, היינו בשעה שחייבים במצה ומרור, אבל לא בפועל ממש. וזה דבר חדש מאד לומר דכשאין לו מצה, שיפטר מלומר הגדה, ובודאי מה דאמרינן בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, היינו בשעה שחייבים במצה ומרור, אבל לא בפועל ממש". וכן פסק הגר"ע יוסף בספרו שו"ת חזון עובדיה (ח"א סי' כג, עמ' שמח) "שהרי בוודאי לכל הדעות שתי מצות נפרדות הן, ואין מעכבות זו את זו. ופשיטא לי להיפך, שאפילו מי שאין לו מצה ומרור בליל פסח, חייב בהגדה ובסיפור יציאת מצרים".

גם בספר קובץ הלכות (פרק כו סעיף יד) בשם רבי שמואל קמינצקי, ראש ישיבת פילדלפיה, מובא כי "אפילו מי שאין לו מצה ומרור, הרי הוא חייב במצות סיפור יציאת מצרים". וצריך לומר שאין כוונת בעל ההגדה בדבריו "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", לומר שקיום מצות ההגדה תלוי במצה שתהיה לפניו, אלא שזמן סיפור יציאת מצרים תלוי בזמן אכילת מצה. ולכן, גם מי שאין לו מצה ומרור מונחים לפניו ואינו אוכל מצה ומרור, ודאי חייב במצות סיפור יציאת מצרים. וכפי שמשמע מדברי תרומת הדשן)ח"א סי' קלז(שכתב: "וכל שכן ההגדה עצמה בעי נמי דליהוי בשעת שראוי לאכול מצה ומרור, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, כלומר בשעה שראוי לאכול מצה ומרור".

סיפור יציאת מצרים כאשר נמצא לפניו חמץ

אלא שגם לשיטת הסוברים שלא יוצאים ידי חובת סיפור יציאת מצרים אלא כשיש מצה לפניו, לכאורה מסתבר שאם מונחים לפניו גם מצה וגם חמץ, מתקיימת מצות סיפור יציאת מצרים, שהרי סוף כל סוף המצה מונחת לפניו, וכמו שכתב לי רבי עובדיה

יוסף טולידאנו, מחבר שו"ת משיב משפט: "הרי אין מדובר שאין לו מצה לפניו, אלא שלצערינו יש גם מצה וגם חמץ, ובכה"ג גם לשיטת מהרי"פ, הרי עדיין יכול לקיים את מצות סיפור יציאת מצרים במצה שמונחת לפניו. והלא אפילו בקרבן פסח שיש לאו מפורש "לא תזבח על חמץ דם זבחי")שמות כג, יח(, כתב הרמב"ם (הלכות קרבן פסח פ"א ה"ה) "השוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו, לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי, שלא יזבח הפסח והחמץ קיים. אחד השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטיר את האימורין, אם היה ברשות אחד מהם או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבתו הרי זה לוקה והפסח כשר". הרי להדיא שאין החמץ גורע מקיום מצות הפסח, אלא שראוי הוא ללקות על מעשהו. וכל שכן בענין זה". אולם חשבתי לומר שיתכן ואין יוצאים ידי חובת מצות סיפור יציאת מצרים כאשר מונחים לפניו חמץ ומצה, בהקדם שאלה נוספת העלולה להתעורר בקיבוץ שבו אוכלים חמץ בליל הסדר: האם מי שאוכל מצה וגם חמץ, רחמנא ליצלן, יוצא ידי חובת קיום מצות עשה של אכילת מצה בט"ו בחודש ניסן. ומצאתי בדברי רבי לייב מינצברג, ראש קהל עדת המתמידים בירושלים, שכתב בספרו בן מלך [גדרי איסורי חמץ ומצות אכילת מצה ענף ג עמ' מח] "בלשונות פסוקי התורה נראה בבירור, כי אין טעם איסור חמץ נפרד ממצות אכילת מצה. והכל אחד, כי כל ענין החג הוא חג המצות. ועל ידי זה מציינים את הגאולה והחפזון. אמנם, כדי לעשות ימי אכילת מצה, אין די באכילת מצה, כי אכילת מצה יחד עם חמץ, אין בה הוראה כי המצה הוא מאכלינו, וכל הדגשת היות הימים הללו חג המצות בא גם על ידי אי אכילת החמץ. כי הגדר של החג הוא, כי לחם מאכלם של ישראל יהיה רק מצה. ולפי זה נמצא, שאיסור אכילת חמץ, אינו כאיסורי אכילה של תיעוב ואיסור. והטעם לחומר איסור אכילת חמץ היינו, כי מי שאינו מקיים המצות עשה של אכילת מצה, אינו עוקר בקום ועשה את המציאות של חג המצות רק בשב ואל תעשה. וגם עדיין חוגג הוא את חג המצות, על ידי זה שאינו אוכל חמץ. אמנם, האוכל חמץ עוקר בידיים את מהות היום שהוא חג המצות. וגם שובר כליל את "חג המצות" [כי אפילו אם יאכל גם מצה, כבר אין זה "חג המצות", שהרי כל ימות השנה אוכלים חמץ ומצה] . ומכיון שאינו חוגג כלל את חג המצות, מוכיח בזה כי אינו שייך לכלל ישראל, "אילו היה שם לא היה נגאל", ולכן ענוש כרת "ונכרת מעמיו", כלומר שהוא מנותק וכרות מעם ישראל". וכן ראיתי בספר אמרי דעה [פסח עמוד ר] שכתב: "לא מבעיא אם אוכל חמץ ביחד עם המצה דלא מקרי הך אכילה אכילת מצה, דודאי אכילת חמץ ומצה הם דברים הפכיים ולא מקרי הך אכילה אכילה דמצה, - אלא אפילו אם אוכל חמץ בין אכילת הפסח לאכילת המצה, נמי מבטל בזה אכילת המצה שעליו, דכתיב "על מצות ומרורים יאכלוהו", וכל שמפסיק באכילת חמץ בין הנך אכילות, לא מקרי על מצות ומרורים יאכלוהו".

ומבואר בדבריהם שהאוכל גם מצה וגם חמץ בליל הסדר לא יצא ידי חובת מצות אכילת מצה, כי החמץ מנוגד ביסודו למצה, ובימי חג הפסח צריך להיות מאכלם של ישראל רק במצה. ולפיכך אכילת החמץ מפקיעה ומבטלת את קיום מצות המצה. ולפי זה חשבתי לומר, שגם הימצאותו של חמץ על שלחן ליל הסדר בשעת סיפור יציאת מצרים, מפקיע ומבטל את קיום המצוה.

ויש להוסיף בהטעמת הדברים על פי מה שכתב מהר"ם שיק בספרו על תרי"ג המצוות (מצוה כא) שחיוב נשים בהגדה בפסח נובע מדברי הגמרא בפסחים (לו, א) "לחם עוני לחם שעונים עליו דברים הרבה", ולכן - למרות שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא "הקרא דעוני בא ללמד שעונים עליו דברים הרבה, והיינו שחייבים לספר עליו ההגדה, ומהא ילפינן דנשים חייבים במצוה זו". ומאחר ויסודה של מצות ה"הגדה" הוא "לענות דברים הרבה", דהיינו לספר בסיפור יציאת מצרים עם "לחם עוני", כאשר על השלחן נמצא גם חמץ, אין זה "לחם עוני" שניתן לקיים בו את המצוה "לענות עליו דברים הרבה". ועוד נראה להוסיף על פי דברי האדר"ת (הובא במקראי קודש פסח סימן ? אות ב) שיישב את הסתירה בדברי הרמב"ם, שמחד גיסא פסק בהלכות חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) "אכל מצה בלא כוונה, יצא ידי חובתו". ומאידך גיסא ספק בהלכות שופר (פ"ב ה"ד) שבשופר צריך כוונה. על פי היסוד שיש הבדל בין העדר כוונה בסתמא לבין העדר כוונה שיש עבירה בעשייתו: "דאף דס"ל לרמב"ם דאין מצוות צריכות כוונה, מכל מקום זה דווקא אם אין עבירה בעשייתה, דאז יוצא בלי כוונה. אבל באופן שאם לא יכוון איכא עבירה בעשייתה, ודאי לא יצא. והסביר דבריו, דלא עבירה כל מצוה לשמה קאי, משא"כ כשיש עבירה בהעדר הכוונה, על זה לא שייך סתמא לשמה. ולכן במצה, כשאכל בלא כוונה אין חשש כלל, שפיר יצא ידי חובה. משא"כ בתקיעת שופר, כשתוקע להתעסק אסור משום שבות, ואם כן בלא כוונה אסור, ואינו יוצא ידי חובת מצוה". ועל פי דברי האדר"ת נראה כי מי שאוכל חמץ עם מצה בליל הסדר, לא יצא ידי חובת קיום מצות אכילת המצה, כי בגלל שיש עבירה בעשיית המצוה של אכילת החמץ, נמצא שיש "כוונה הפכית" נגד הכוונה הנחוצה לאכילת המצה, ובמקרה שכזה אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובה.

שהות בליל הסדר במקום שאוכלים בו חמץ

כאמור לעיל, השאלה העיקרית בהשתתפות בליל הסדר בקיבוץ, שבו למרבה הצער אוכלים חמץ היא, האם מותר לשהות במקום שבו אוכלים חמץ מחשש שמא יבוא לאוכלו. במסכת פסחים [ו, א] מובא: "אמר רב יהודה אמר רב, חמצו של נכרי, עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר". ופירש רש"י: "שלא ישכח ויאכלנו". וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' תמ סעי' ב) "וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה עשרה טפחים, כדי שלא ישכח ויאכלנו". וכתב במשנה ברורה [שם ס"ק יג] "ואף על גב דבשאר איסורי אכילה והנאה לא בעינן מחיצה, הכא שאני משום דלא בדילי מיניה כולי שתא, חיישינן שלא יבוא לאכלו, להכי בעינן מחיצה להיכרא". לאור הלכה פסוקה זו, בדורינו שב"ה נתרבו "בעלי תשובה", וחלק מהם גרים בבבית אחד עם בני משפחה שעדיין אינם שומרים תורה ומצוות, דנו הפוסקים, מה עליהם לעשות בימי חג הפסח. הגרי"ש אלישיב)קובץ קול התורה סי' סג(כתב "שבעל תשובה שצריך לגור בבית הוריו החילוניים שמחזיקים ואוכלים חמץ בפסח, עליו להשבע שלא יאכל את חמצם של הוריו בפסח, שכמו שתוספת האיסור של הקדש מועיל על מנת למנוע ממנו מלאכול חמץ בפסח, הוא הדין שאיסור שבועה מועיל למנוע ממנו מלאכול את החמץ". אולם בספר תקנת השבים (סימן כא) הביא בשם רבי משה שטרנבוך "שאין איסור לגור במקום שנמצא חמץ של אחרים, כיון שהחיוב לבער

חמץ שמא יבוא לאכלו, הוא דווקא על חמץ שלו. ולכן אין הבעל תשובה צריך להישבע ולאסור עליו את חמצם של הוריו. אכן, רצוי מאד שלא להיות בבית זה בפסח, ועל הבעל תשובה וכל הרבנים המסייעים בידו, לעשות כל מה שביכולתם בכדי שלא יהיה בבית הוריו בימי הפסח".

אמנם דברים אלו נאמרו בנדון מגורים בבית שבו אחרים אוכלים חמץ, אך בנדון דידן יתכן ומדובר בסעודת ליל הסדר הנערכת סביב שולחן אחד שבצדו האחד נשמרים מאיסור חמץ ואוכלים רק מצה, ומצדו האחר אוכלים חמץ, רחמנא ליצלן. וכאן עומד לפנינו פסק השו"ע (או"ח סי' תמ ס"ג) "אינו יהודי שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו, אינו זקוק להוציאו, אע"פ שהישראל רואה חמץ של אינו יהודי, אין בכך כלום. אבל אסור להעלותו עמו על השלחן ואפילו בהפסק מפה" [דהיינו עשיית "היכר" בין האוכלים, כפי שנוהגים האוכל בשר והאוכל חלב באותו שולחן, שכל אחד אוכל ב"היכר" של מפה נפרדת, כמפורש בשו"ע יו"ד סי' פח סע' ב]. ולפי זה אסור לשבת בליל הסדר סביב שלחן אחד שיש מי שאוכל עליו חמץ, ואפילו הפסק מפה לא יועיל בזה. וכן השיב הראשון לציון, רבי יצחק יוסף, לשאלת ידידי רבי שלמה רענן: "אסור לשבת בשלחן שיש בו גם חמץ".

"חייך קודמים" ברוחניות

לסיום, בספר חשוקי חמד (פסחים קטז, א) נשאל רבי יצחק זילברשטיין, רבה של רמת אלחנן בבני ברק: "ראובן הוא בעל תשובה ולומד בישיבה, אך הוריו עדיין לא חזרו בתשובה. והנה קודם הפסח הזמינו ראש הישיבה לבוא אצלו לליל הסדר, וכששאל את הוריו אם הם מסכימים שילך לעשות את הסדר אצל ראש הישיבה, התרגזו מאד ואמרו לו שמקובל שבליל הסדר מסובים כל המשפחה ביחד. ועתה מסתפק ראובן מה לעשות, האם ילך לראש הישיבה, והוא וילדיו ילמדו ממנו יראת שמים תורה וקדושה, אבל הוריו יקפידו עליו ויהיה פירוד לבבות, או שמא יסב עם המשפחה ויקיים מצוות כיבוד אב ואם, ואולי יצא מזה גם קצת קירוב לבבות, ויוכל קצת לקרבם לתורה וליראת שמים". והשיב הרב זילברשטיין: "נאמר במסכת בבא מציעא)סב, א(שנים שהיו מהלכים בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב. עד שבא רבי עקיבא ולימד "וחי אחיך עמך", חייך קודמים לחיי חבירך. וכתב השערי תשובה)סימן תפב ס"ק ב(דהוא הדין בענייני מצוות חייו קודמים, דאם בעסקי גופות כך בעסקי נפשות על אחת כמה וכמה. אם במצוות נאמר חייך קודמים ומותר אף לעשות תחבולות קצת, כדי להשלים את נפשו, כל שכן שאין חייב להקריב רוחניות שלו וכל שכן של ילדיו, למען להיות עם אביו ואמו שהם גם מצווים בכבודו של מקום, וכל שכן כשאין בזה כיבוד אב ממש שהרי הם לא רוצים שיאכילם וישקם אלא רוצים להיות יחד עמו בסדר, ואין זה בגדר מצות כיבוד אב ואם ממש. ולכן צריך לעשות חשבון של שמים היכן ירויח יותר מצות, דאם המשפחות יעשו ליצנות והילדים ינזקו, יקיים את הפסוק)בראשית ב, כד(על כן יעזב איש את אביו ו את אמו, כי הליצנות תדבק בו ובבניו. אולם אם יש בזה כבוד אב ואם ממש, וגם יוכל לקרבם לתורה ומצוות, ואין חבורת ליצים, אלא רוצים לשמוע ויש סיכוי שיוכל לקרבם, ילך להסב עם אביו ואמו, אעפ"י שלא תהיה לו התעלות רוחנית. כי עצם מצות כיבוד אב ואם גדולה מאד, גם כשאינה מתלוה עם עליה רוחנית נראית לעין". ואם דברים אלו נאמרו במקום שלא אוכלים חמץ בפסח, והספק הוא על "התעלות רוחנית" במקום אחר, על אחת כמה וכמה שמקום שבו אוכלים חמץ בליל הסדר, ודאי שיש לנהוג על פי הכלל "חייך קודמים", ולכתחילה ראוי להיערך מבעוד מועד לא לשהות במקום זה בליל הסדר.

*ר' צבי רייזמן שליט"א איש עסקים נודע בשערי החסד, שידיו רב לו בעסקי תורה, וספריו "רץ כצבי" היו לשם דבר בעולם ההלכה.

להביא אש מן ההדיוט

/ הרב יעקב הלוי פילבר

הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספים [פ"ב ה"א] כותב: "מצות עשה להיות אש יקודה תמיד על המזבח שנאמר: 'אש תמיד תוקד על המזבח'" והאש הזאת היתה נסית שירדה מן השמים. אבל אין התורה מסתפקת באש שירדה מן השמים אלא היא מצווה אותנו להביא גם אש מן ההדיוט, ולומדים זאת מהכתוב: "ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח". בספר החינוך [מצוה קלב] מסביר מדוע היה צורך להביא אש מן ההדיוט למרות שכבר ירדה אש מן השמים, והסברו הוא שהאש של ההדיוט היה כדי להסתיר את הנס, ולדעתו האש שירדה מן השמים לא נראתה בירידתה, מלבד כמה מקרים, כמו היום השמיני של ימי המילואים, וכן אצל גדעון ומנוח אבי שמשון, ששם כן ראתה עין האדם את האש שירדה מן השמים. הסבר נוסף - להסבר של ספר החינוך ניתן לומר בדרך הזו: למה אין התורה מסתפקת באש היורדת מן השמים והיא מצווה אותנו להביא אש גם מן ההדיוט? כי השילוב הזה של מעשה השמים עם מעשה האדם יש בו הדרכה והנחיה לתפקידו של האדם בעולמו של הקב"ה. במדרש [קהלת רבה ז] מסופר: "בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי". אבל תפקידו של האדם אינו רק שלא לקלקל ולהחריב את עולמו של הקב"ה, כי האדם לא נברא בשביל להיות יצור פסיבי שאינו עושה ואינו יוצר, אלא תפקידו העיקרי של האדם הוא לשכלל ולהשלים את הבריאה, ככתוב: "אשר ברא אלקים לעשות" וכמו שאמר הנביא [ישעיה מה יח]: "לא תהו בראה לשבת יצרה".

עולם הדור ונאה ברא לנו הקב"ה, ועל העולם הזה אנו אומרים: "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך" [תהלים קד כד], אך האם הבריאה היא מושלמת? יש הרואים את הבריאה כיצירה מושלמת, שאין לאדם מה להוסיף עליה, כמו שמצינו במחלוקת של טורנוסרופוס הרשע ורבי עקיבא המובא במדרש תנחומא [תזריע ח]: "מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: איזו מעשים נאים, של הקב"ה או של בשר ודם? אמר לו (ר"ע): של בשר ודם נאים. אמר לו טורנוסרופוס: הרי שמים וארץ, יכול אדם לעשות כיוצא בהם? אמר לו רבי עקיבא: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטים עליו, אלא אמור דברים שהם מצויים בבני אדם. אמר לו: למה אתם מולין (עושים ברית מילה)? אמר לו: הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרתי לך מעשה בני אדם נאים משל הקב"ה. הביא לו רבי עקיבא שבלים וגלוסקאות (עוגות) ואמר לו: אלו (השבלים) מעשהו של הקב"ה, ואלו (העוגות) מעשה ידי אדם, האין אלו (הגלוסקאות) נאים יותר מן השבלים?! אמר לו טורנוסרופוס: אם הוא (הקב"ה) חפץ במילה למה אינו יוצא הוולד מהול ממעי אמו? אמר לו רבי עקיבא: ולמה שוררו (חיבור צינור ההזנה של העובר אל השליה שבמעי האם) יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו? ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקב"ה את המצוות לישראל אלא לצרף אותם בהם".

ובמדרש אחר [ב"ר פר' יא] מובא: "כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה, כגון החרדל צריך למתק, התורמוס צריך למתק, החיטין צריכין להיטחן, אפילו אדם צריך תיקון".

ואכן רבי עקיבא מודה שהקב"ה הכין לנו עולם מופלא שהוא בעל אפשרויות מרובות, אבל העולם הזה אינו נברא מושלם והאדם צריך להשלימו, ובהשלמה הזו הוא שותף לבורא עולם בבריאת העולם. השלמה זו של העולם בתחום הפרט היא בהשלמתו האישית של האדם, אך לא פחות מכך צריכה ההשלמה הזו להיות גם בתחום של הכלל. ואותה אנו רואים באש שירדה מן השמים במקדש. השילוב הזה של אש מן השמים ואש מן ההדיוט רואים אנו גם בהיסטוריה של אומה הישראלית, גם בה ישנם תהליכים שההתרחשות שלהם היא מן השמים, להצעיד את האומה אל שלמותה, אך המעשה השמימי אינו פוטר אותנו להביא גם מצדנו אש מן ההדיוט, לתרום את תרומתנו. כמו שאמרו במדרש: "עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם א־ל יבוא ויטול שכרו" [ויק"ר כז]. על כן גם אם אנו רואים בימינו תהליכים ומצבים שכאילו אין לנו שליטה עליהם, ואין זה פוטר אותנו מלעשות את כל אשר לאל ידינו להטיב ולשפר את המצב מעבר למה שאנו מקבלים מן השמים, כמו שאמר יואב שר צבא דוד [שמואל ב, י יב]: "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלקינו, וה' יעשה הטוב בעיניו".

האיך קשרו בני ישראל את השה בשבת

/ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

ידועים דברי הטור בסימן ת"ל [אגב, עלה בדעתי רמז בס"ד שהנה סימן ת"ל בשו"ע או"ח, זה על שבת הגדול, והנה ס"ת "שבת הגדול", זה אותיות "תל", רמז לסימן ת"ל בשו"ע שמובא שם הלכות לשבת הגדול] שכתב: שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו.

והיינו לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור, כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה', כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שי' בחודש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו, וקשרו אותו בכרעי מיטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קיהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאין לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול.

וכבר עמדו על זה המפרשים מה שייך הנס דוקא לשבת.

והלבוש (ס"א) כתב: ומה שתולין הנס בשבת, ולא ביום עשירי לחודש איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא על ידי שמירת שבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים, כדאיתא במדרש (שמות רבה א' כ"ח), היו מתמיהין שהיו מטפלין בשה בשבת, ועל ידי כך שאלו אותם, לכך קורין דוקא שבת הגדול.

והפרישה (סק"ב) הוסיף על זה: ואני שמעתי לפי שהיו יודעים שאסור לעשות קשר בשבת, וראו אותם קושרים בכרעי מיטתם, לכך שאלו, כי לא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא, ובין קשר שאינו של קיימא, והשיבו כי מצות השם עליהם וכו', ואם כן היה עיקר הנס בשביל השבת, לכך קורין דוקא שבת הגדול.

ולא נתפרש בדברי הפרישה האיך היה באמת מותר לקשור את השה למיטה ביום השבת,

וביאר הגאון רבי חיים זונדל מכבי זצ"ל המגיד מקאמניץ (הובא בקובץ "מבקשי תורה" פסח ח"ב עמוד תר"ו) דהנה באו"ח (סימן ש"ז) מבואר דיש אומרים דקשר של קיימא, היינו כל שהוא לשבעה ימים, ולפי זה אתי שפיר דקשרו את השה בי' בניסן עד י"ד בו, ולא היה קשר של קיימא, ואין בזה איסור תורה, והמצריים כשראו את בני ישראל שקשרו את השה, שאלו אותם האיך הם קושרים בשבת, וענו להם שאינו קשר של קיימא, כיון שיתירו אותו בי"ד בניסן, ועל ידי זה קהו שיניהם שהולכים לזבוח את אלהיהם.

סיפור לשבת

שלושה סיפורים וסגולותיהם / תזכורת !!!

ע"פ הספר "חסדי דוד הנאמנים" של הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ישנם שלושה סיפורים שנוהגים חסידי פולין לספר לפני חג הפסח - וסגולתם של שלושה סיפורים אלו - שיהיו כל צרכי החג ברווח למספר אותם לפני חג הפסח.

אחד הסיפורים הוא מסיפורי הרבי ר' אלימלך - ושאר שני הסיפורים הם סתם סיפורי חסידים - "בלי רבי".

הסיפור הראשון:

אחד מחסידי הרבי ר' אלימלך היה סוחר במשקאות חריפים, סוחר בי"ש. לפני חג הפסח היה החסיד מכין חבית גדולה של י"ש - אותה היה נוהג להבריח אל מעבר לגבול ולמכרה - ומהרווח היה קונה ומכין את כל צורכי חג הפסח.

אותה שנה, נסע החסיד בעגלה עם חבית הי"ש שלו - ותוך שהוא מנסה להבריח את הגבול - תפסו אותו שומרי הגבול והחרימו את מטענו היקר.

ואכן, החסיד נקלע למצב קשה ביותר - כל כספו מושקע בחבית הי"ש - ואם אינו מצליח למכור את חבית הי"ש - הרי הוא נשאר חסר פרוטה - ומהיכן יביא את כל צורכי חג הפסח?

מיד חזר החסיד ורץ מהר לרבי שלו, הרבי ר' אלימלך - וסיפר לו בדמעות שליש את כל המוצאות אותו ואת מצבו הכספי הקשה - וביקש לשמוע את עצת הרבי.

אמר לו הרבי ר' אלימלך לחזור לשומרי הגבול - ולהגיד להם שקרתה כאן טעות - וזו אינה חבית של י"ש אלא חבית של מים - ועליהם רק לטעום מהחבית כדי להוכח בזאת.

והחסיד, שהוא חסיד אמיתי - עשה כעצת הרבי - וחזר אל שומרי הגבול, ואמר להם שזו חבית של מים ועליהם רק לטעום וכו'.

טעמו השומרים - ואכן היו אלו רק מים - ומיד החזירו את החבית לחסיד - שמיהר להטעינה על עגלתו ולחזור לרבי ר' אלימלך.

נכנס החסיד לרבי - והתחיל בוכה שנית בדמעות שליש - היתה לי חבית של י"ש שאותה אמור הייתי למכור וברווח לקנות את כל צורכי חג הפסח - ועכשיו, כשהחבית י"ש הפכה לחבית מים - נשארתי חסר כל וללא פרוטה - ומהיכן אשיג את כל צורכי החג?

אמר לו הרבי - טעם גם אתה מהמשקה שבחבית. טעם החסיד מהמשקה ומצא שאכן הוא י"ש משובח. וליהודי היה כל צרכי פסח בהרחבה גדולה.

עד כאן סיפור אחד מתוך שלושת הסיפורים - שמספרים שהם סגולה להשיג כל צורכי החג ברווח לקראת הפסח.

הסיפור השני:

פעם אחת איבד המלך את טבעתו היקרה - שהיתה שווה הון תועפות, וגם היתה יקרה לליבו של המלך. כל כך יקרה היתה הטבעת למלך - עד שהקציב מכספו לכסות מראש את כל הוצאותיו של כל מי שיקבל על עצמו לחפש את הטבעת. דבר זה פורסם בכל המדינה - והגיע גם לאוזניו של יהודי פשוט ועני מאוד - שחי במדינת אותו מלך. והימים ימי חדש ניסן, ומתקרב חג הפסח והצרכים מרובים - ולא היה ליהודי מהיכן לקנות צורכי החג. אמרה לו אשתו של היהודי - בעלי, היות ששמענו שהמלך נותן ביד רחבה לכל מי שמקבל על עצמו לחפש את הטבעת - לך מיד גם אתה לארמונו של המלך ותצהיר שם שגם אתה מוכן להתמסר לחפש את הטבעת היקרה. היהודי הפשוט והתמים עשה את רצון אשתו והלך לארמון המלך והודיע למלך שמוכן הוא לחפש את הטבעת היקרה. שמח המלך ומיד העניק ליהודי ביד רחבה - והיהודי חזר לביתו וקנה את כל צורכי החג - והתישב יחד עם בני ביתו לחגוג את ליל הסדר בשמחה גדולה. וכמובן, שהיהודי כבר שכח מהמלך ומהטבעת ומהחיפוש וכו'. הכומר הערמומי, יועץ המלך ששמו היה דייני - עקב אחרי היהודי והבין בדיוק מה שקרה כאן - ומתוך שהוא גם שונא יהודים - מיד גילה את אוזנו של המלך שהנה היהודי רימה את המלך - לקח את כל הכסף וקנה בו צורכי חג הפסח - ואין לו שום ענין וכונה לחפש את הטבעת האבודה. המלך, לא השתכנע מיד מדברי הכומר - והלכו שניהם לבית היהודי לראות כיצד הוא מחפש את הטבעת - ואם אכן נכונים דברי הכומר. עמדו המלך והכומר מחוץ לביתו של היהודי, מציצים מבעד לחלון - שומעים ורואים את היהודי ומשפחתו חוגגים את ליל הסדר

המשך בעמוד הבא...

ואומרים את הפיוט דיינו. והיו אלו יהודי גליציה שאינם מבטאים דיינו - אלא דייני. היה בעל הבית שר לבדו את כל השורה "אילו וכו'" - ובני הבית עונים אחריו בקול רם - דייני. שומע המלך מבעד לחלון - שהיהודי מדבר אל המסובים - וכולם עונים לו דייני - וכך שוב ושוב. והמלך משוכנע היה שהיהודי אכן חוקר ושואל את המסובים לליל הסדר אם יודעים הם היכן נמצאת טבעתו היקרה של המלך - הוא שואל - וכולם עונים דייני שוב ושוב - דייני. עומדים שם המלך והכומר דייני - וככל שצועקים בני הבית דייני, דייני - התחיל המלך לחשוד ביועצו - ופני הכומר חפו. הזעיק המלך את השומרים ואסר את הכומר - ולאחר שייסרו אותו הודה הכומר דייני שגנב את טבעתו היקרה של המלך - וסופו היה שתלו אותו על העץ.

וליהודי היה כל צרכי הפסח בהרחבה גדולה.

הסיפור השלישי:

היה היה יהודי מאמין, תמים, פשוט - שהתפרנס מהפעלת בית מרזח שחכר מהפריץ המקומי. הפריץ היה מיודד עם היהודי - ופעם אחת כשנפגשו שאל אותו הפריץ - מהיכן באה פרנסתך ? כמובן, רצה הפריץ לשמוע שהיהודי מחזיק לו טובה שהרי פרנסתו באה ממנו - אלא שהיהודי המאמין התמים השיב ואמר: פרנסתי באה רק מהקב"ה. לשמע תשובת היהודי הרצין הפריץ, והתחיל לשאול את היהודי שוב ושוב שאלה זו בצורות שונות - וציפה לשמוע בתשובותיו איזה רמז לטובה שמחזיק היהודי לפריץ המשכיר לו את בית המרזח. ואכן, היהודי היה פשוט מאוד ולא נרמז בשום רמז - ובכל פעם ששאלו הפריץ מאין באה פרנסתך ? - חזר היהודי והדגיש שפרנסתו באה ישירות מהקב"ה - ולא משום מקום אחר חוץ מהקב"ה. התרגז הפריץ על היהודי ואמר לו - מאחר שאינך יודע מי עושה איתך טובה ונותן לך פרנסה - עליך לעזוב את בית המרזח ולחפש פרנסה אחרת. ואם כן, היהודי נשאר לגור באותו מקום - אך נאסר עליו להפעיל את בית המרזח - וכך, לפני חג הפסח - מצא עצמו היהודי בלי פרנסה ובלי פרוטה לפורטה - וצורכי החג מרובים. לפריץ היה אוצר במרתף ביתו - ושם היו הרבה מטבעות זהב יקרי ערך שאותם אהב הפריץ למנות - וכך בכל יום היה הפריץ נכנס לאוצרו - סופר את מטבעותיו באהבה רבה ומצחצח אותם כדי שיאירו הצורות והדמויות המוטבעות ע"ג המטבעות. הפריץ היה יורק על המטבע - ועם מטלית היה מצחצח את המטבע - כך היתה דרכו של הפריץ לעסוק עם מטבעותיו - דבר יום ביומו. אותו פריץ היה "מהגדולים אשר בארץ" - ונהג להחזיק בביתו קוף - קוף אמיתי - שאותו היה לוקח לכל מקום שהלך. וכידוע, טבעו של הקוף לחקות את בני האדם הסובבים אותו - וכך לאחר שראה הקוף, פעם אחר פעם, את הפריץ יורד לאוצר, יורק על המטבעות - ואח"כ מצחצח אותן בהנאה רבה. והקוף, הרי הוא רק קוף - וחשב לעצמו שודאי הפריץ אוכל את המטבעות הטעימות והמבריקות. ואכן, פעם אחת ירד הקוף לתוך האוצר - והתחיל לזלול את המטבעות - אכל ואכל עד שנפל והתפגר. כאשר ירד הפריץ לתוך האוצר - וראה את הקוף המת - מיד התחכם להתנכל ליהודי חוכר בית המרזח. וכך, בערב פסח - שלח הפריץ את משרתו לזרוק את הקוף המת - לתוך ביתו של היהודי. המשרת עשה כמצוות הפריץ ומיד הסתלק משם חושב לעצמו - יהודי חסר דעת - זה חלקך לחג הפסח. תוך כדי שנחת פגר הקוף על רצפת בית היהודי - נקרעה בטן הקוף ומתוכה נשפכו כל מטבעות הזהב. לקח היהודי את מטבעות הזהב וקנה את כל צורכי חג הפסח בשפע רב - ושמח וטוב לב ישב עם בני ביתו לערוך את סדר הפסח. עם חשכה, התגנב הפריץ לבית היהודי והציץ מחלון הבית לראות כיצד חוגג היהודי את ליל הסדר. והנה רואה הפריץ שולחן מלא כל טוב - הנרות דולקים ואורחים רבים בבית - וכולם נהנים ושרים ושמחים.

הפריץ לא הבין - מהיכן כל השפע הזה ? נכנס הפריץ לבית היהודי ובפשטות שאל את היהודי מהיכן יש לך כל זה ? - והיהודי, שהיה כאמור יהודי תמים לכל דבר - סיפר לפריץ שמישהו עבר וזרק פגר קוף לתוך ביתו - וממנו יצאו מטבעות של זהב - ומהן קנה את כל צרכי החג. חכך הפריץ בדעתו - והודה ליהודי שאכן צדק באומרו שפרנסתו באה לו ישר מהקב"ה. - וליהודי היה כל צרכי הפסח בהרחבה גדולה. ואכן, אם כך מקובל מהצדיקים הראשונים - במסורת שעברה דרך כל תלמידי הרבי ר' אלימלך - לספר ג' סיפורים אלו לפני הסדר - וזאת כסגולה לכל צורכי חג הפסח ברווח - ישנו ודאי גם סוד המשתקף בסדר הסיפורים.

ראינו כבר שהסיפור הראשון, הוא סיפורו של הרבי ר' אלימלך - ואילו שאר שני הסיפורים הם סיפורים של יהודים פשוטים. הסיפור השני מיוחד בזה - שבזכות אשתו באה הפרנסה ליהודי. יהודי טוב שומע בקול אשתו - והייתי יכול לחשוב שהזוג בסיפור זה הם גילגול של אברהם ושרה. אלא שכאן מתנוצץ סדר אחר והוא - ששלושת הסיפורים הם בעצמם כנגד שלושה אבות - אברהם יצחק ויעקב. חג הפסח חל בחודש האביב - וישנה התעוררות של כל האבות - כאשר האב העיקרי הוא אברהם אבינו - האב המיוחד של חג הפסח.

אביב - אבי"ב הן אותיות א"ב י"ב - א"ב = 3 הם ג' האבות. י"ב = 12 - הם י"ב - י"ב שבטי י"ה.

אבי"ב = י"ה. וממילא בפסח, באביב - ישנה התכללות של כל ג' האבות.

הסיפור הראשון - "הרבי אלימלך החסיד והיי"ש" - בו מופיע הצדיק בפרוש - הוא כנגד האדם הגדול בענקים - אברהם אבינו. וידוע שתלמידי הרבי ר' אלימלך שבחו והללו אותו - ממש כמו את הבעש"ט. אברהם אבינו הוא גם בחינת אל"י - וגם בחינת מל"ך. בתנ"ך אלימלך - הוא "אלימלך איש נעמי" - ולכן גם קראו לספרו "נועם אלימלך" - ע"ש נעמי ואלימלך. במסורת הכתובה בספר זה מופיע - שמ"אלימלך איש נעמי" - ועד הרבי ר' אלימלך - לא היה אחד גדול בישראל שנקרא בשם אלימלך. מאלימלך ועד אלימלך - לא קם כאלימלך. ואם כן, הסיפור של הרבי ר' אלימלך הוא כנגד אברהם אבינו - כך התנוצץ בשעת סיפור ג' הסיפורים.

הסיפור השני - "היהודי, המלך והטבעת והכומר דייני" - הוא

המשך בעמוד הבא...

סיפורם של היהודי והיהודיה שעיקרו - ללכת למלך ולהשיג את צורכי החג ולשכוח מכל ההתחייבות לחפש את הטבעת. ובזכות התמימות הזאת - הוי' מגלגל הכל לטובה - ובאופן ניסי. ונוסף לזאת - גם הורגים את השונא. ואם כן, זאת ודאי בחינת גבורה - מידתו של יצחק אבינו, ואשתו היא רבקה אמנו - "ויעתר יצחק להוי' לנכח אשתו".

הסיפור השלישי - "היהודי, הפריץ והקוף" - הסיפור השלישי הוא התמים מכולם - כאשר היהודי התמים לא נרמז כלל ע"י הפריץ - והוא הבן התם של ליל הסדר. וממילא, סיפור זה הוא כנגד יעקב אבינו "איש תם יושב אהלים" - וכששואלים אותו מי נותן לך את פרנסתך - תמיד תשובתו - פרנסתי באה לי ישירות מהקב"ה - ולא משום גורם אחר.

ויהי רצון שבזכות שלושת הסיפורים - יהיה לכולם ברווח לחג הפסח, ותכף ומיד ממש נזכה כולנו לרכוש גדול בגשמיות וברוחניות - לצאת מיד לקראת מלך המשיח - שיבוא ויתגלה תכף ומיד ממש.

שביבים / שאול שיף

חומרא דאתי לידי שמחה

מספר העורך של "כיכר השבת": יש לנו שכן, ר' אלימלך שמו, מהמחמירים הגדולים של בני ברק והגלילות. בכל שנה כשפורים מפנה את מקומו בשמחה לפסח, לחץ הדם שלו שובר שיא חדש . רק מהלחץ איך הוא יספיק את ה"חי רגעים" הוא כמעט מת.

בשנה שעברה פגשתי אותו בליל שבת הגדול עם פרצוף "שבת תשובה". "קרה משהו?" שאלתי בדאגה. "תגיד, לוח שנה אתה מכיר? "כן", עניתי "אפילו לוח הכפל". "נו אז מה אתה שואל, עוד יומיים פסח, מה אתה רוצה שאני ישב רגוע עם ארבעם?". "בסדר, אבל שבת היום, מה יש לעשות? אתה לא יכול אפילו לשטוף את החסות למרור". "איזה חסות? זה מרור זה!? תבוא אלי אני אתן לך מרור אמיתי שלא תשכח אותו גם כשתאכל תפוח בדבש".

"לא מעוניין תודה, אבל באמת ר' אלימלך, למה לא תנוח? לפחות בשבת". אמרתי. "מה לנוח? שבת הגדול אצלי זה היום הכי לחוץ בשנה, אני חייב למצוא חומרא חדשה לפסח, זה מנהג אצלי כבר עשרים שנה, כל פסח-חומרא חדשה, זה גם פוטר לי איזה ספק בברכת שהחיינו". "טוב מצטער שהפרעתי" נפרדתי ממנו מנסה להבליע את החיוך הסורר. "אולי תעזור לי למצוא משהו, גם לך לא תזיק איזו חומרא קטנה". הוא קרא אחרי.

בבוקר השבת פגשתי אותו אחרי התפילה תוך כדי שהוא גורר בצעקות את ילדיו הבוכים לאכול פיתות בשמש הקופחת. "נו מצאת משהו?" שאלתי. "לא. גורנישט. היה לי דווקא משהו טוב, אבל יצא לי שזה חומרא דאתי לידי קולא, אז זה ירד מהפרק. מה עושים??? עוד מעט ליל הסדר!" הוא אמר בקול רועד. "הקב"ה ימצא לך חומרא הגונה בעתו ובזמנו" ברכתי אותו בחום ציני, ועליתי לסעוד עם משפחתי בסלון הממוזג.

בדרשת שבת הגדול רב השכונה שליט"א דרש בדין שמחת יו"ט, הוא ציטט את השו"ע באו"ח תקכ"ט "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלווים עליו.כיצד משמחן? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין..." הוא דן במשך שעה ארוכה האם דין שמחת יו"ט מדאוריתא או מדרבנן וסיים בברכת פסח שמח.

בסיום הדרשה נגשתי לשכני ר' אלימלך ושאלתי אותו איך הוא מקיים את דין שמחת יו"ט בביתו. "תשמע, אני שותה רביעית יין כל יום בפסח, יותר מזה אני לא יכול, גם הכמות הזאת משביתה אותי. לגבי אשתי, היא מוחלת קבוע על מתנה, אז זו לא בעיה. והילדים מקבלים מצה עם שוקולד זה יותר מ"קליות ואגוזים" לא?". חשבתי רגע ואמרתי: "אולי אתה צודק אבל מצאתי לך חומרא חדשה, לך תקנה לאשתך איזה תכשיט, לילדים איזה משחק יפה, ואל תשכח גם אותך. תקנה לך משהו שאתה אוהב". "נו באמת אני לא מחפש חומרות של עולם הזה, אני מחפש משהו קצת יותר רוחני." הוא כמעט נעלב. ביו"ט ראשון ראיתי אותו הולך בנחת לא אופיינית עם משפחתו. "גוט יו"ט" הוא ברך אותי בהתלהבות, "שכוייח על החומרא. לא מצאתי שום דבר אחר, אז קיבלתי את ההצעה שלך, פינקתי את המשפחה כמו שרק מחמיר כמוני יודע. תאמין לי כזה פסח שמח לא היה לנו מעולם, ממש חומרא דאתי לידי שמחה".

מיץ ענבים לארבע כוסות

מתוך דברי הגאון רבי יצחק דוד אלטר שליט"א על עניני פסח:

הגר"מ פינשטיין זצ"ל אוסר מיץ ענבים לארבע כוסות, וראייתו מדבריהם [נדרים מט:] שרבי יהודה הוצרך לחגור בגד לראשו מפסח עד שבועות מחריפות היין. ואי אמרת שיוצא ידי חובה במיץ ענבים הו"ל להשתמש בהא. ולאו ראיה היא, דבימים ההם לא היו כל החומרים המשמרים למיניהם, וכיון דשעת הבציר היא בחודש תשרי לא היו יכולים לשמור מיץ ענבים עד הפסח ובע"כ היו צריכים להשתמש ביין, אבל בזמנינו דאכשר דרא שפיר אפשר לשתות מיץ ענבים לד' כוסות למהדרין [ואאזצ"ל נהג בשנותיו האחרונות לשתות מיץ ענבים מזוג ביין לארבע כוסות].

כך התקבל הבחור הטברייני לישיבה

/ הרה"ג ש.ב.גנוט שליט"א

לפני כ-15 שנה הגיע בחור ספרדי מטבריה, פנחס כהן שמו, כדי להיבחן בישיבת "קול תורה" ולהיכנס לשיעור א'. הבחור הטברייני

התכונן רבות ולמד היטב את פרק "מרובה", פרק העוסק בסוגיות למדניות של גניבה וגזילה, ייאוש ושינוי רשות, עדות ועוד, והבחור הצעיר שינן לעצמו את כל "קצות החושן" ו"נתיבות המשפט" על הסוגיות, כולל את ה"קובץ שיעורים" ו"שיעורי רבי שמואל", שהרי הולך לעבור הוא מבחן על פרק כה מסובך. הוא המתין בחדר הרבנים בישיבה ולחדר נכנס בסערה הגאון המופלא, רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל, בעל "משאת המלך". "איזה פרק למדתם?" התעניין רבי "סימוניק", כפי שנקרא בחיבה ובהערצה בהיכלי התורה. "פרק מרובה", השיב הבחור. "אז תתן לי הוכחה מהפרק שלמדת, שמותר לברך את ברכת האילנות על פירות ערלה", שאל הגרש"מ דיסקין, "אני נותן לך כמה דקות לחשוב. אני צריך להתקשר למישהו ומיד אני חוזר, כדי לשמוע מה יש לך לומר"...

שלוש דקות תמימות היו לידידי פנחס כהן (כיום אברך כולל בבני ברק) ובסיומם, כשהרב דיסקין נכנס שוב לחדר, היתה לו תשובה מרתקת: "הגמרא אומרת שה"צנועין" היו נוהגים לסמן את אילנות הערלה שלהם, כדי שאם יבואו גנבים וירצו לגנוב את הפירות, שיידעו הם שמדובר בפירות ערלה ושלא יאכלו אותם באיסור. לעומת מנהגם, סבר רבי שמעון בן גמליאל שאנו לא צריכים לדאוג לגנבים הרשעים, כיוון ש"הלעיטוהו לרשע וימות". אך אם אסור לברך את ברכת האילנות על פירות ערלה, יתכן מאד שיעמדו אנשים טובים ליד האילנות, מבלי לגנוב אותם או להזיק להם, ויברכו על פירות הערלה את הברכה. אם כן, מדוע אמר רשב"ג שאין צורך לסמן את אילנות הערלה? אלא בהכרח שמותר לברך ברכת האילנות על עץ ערלה!"... הגרש"מ דיסקין זצ"ל חייך חיוך גדול, הנהן בראשו והמבחן הסתיים. פנחס כהן התקבל מיד לישיבה. ואגב, את הראיה הזאת, להתיר לברך על פירות ערלה מהסוגיה של "צנועין", כבר כתב, שנים קודם לכן, הגאון מטעשיבין זצ"ל, ובספר "הליכות שלמה" מסופר על הגרש"ז אוירבך זצ"ל, שפעם שוחחו עימו על גדלותם של גדולי התורה בדורות הקודמים, שהביאו ראיות מכל רחבי הש"ס לסוגיות ונושאים שאינם קשורים לכאורה, הגיב הגרש"ז אוירבך ואמר: "גם אנחנו הכרנו יהודי שכזה, שהביא תמיד ראיות מכל הש"ס כולו לנושאים שלא היו נראים כלל וכלל קשורים, הלא הוא הגאון מטעשיבין זצ"ל", ואז הביא הגרש"ז את הראיה הזאת, שהביא ה"טשעבינער רב" לנושא ברכת האילנות על פירות ערלה, מסוגיה בפרק "מרובה"...

ומהי ההלכה? רבי עקיבא איגר זצ"ל מסתפק האם אכן מותר לברך על אילן בשנות הערלה שבו, החוות יאיר סובר שאסור לברך ואולם ה"דובב מישרים" הנ"ל, של הגאון מטשעבין, וגם ה"בן איש חי" סברו שמותר לברך על אילן ערלה. וראו בהרחבה בענין בספרי "שלהי דקייטא".

מדוע ה"חזון איש" לא בירך

ידידי רבי אליהו אריאל שליט"א, נכדו של הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל ומחבר הספר "שער העין" על ברכות הראיה, מספר במכתב ששלח למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שישנם אנשים שאינם מברכים את ברכת האילנות, משום שמרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א השיב לו במכתב את סיפור המעשה דלהלן. וכך מעיד אחיינו של החזון איש, מרן הגר"ח שליט"א: "כך הווה העובדה. הלכנו ברחוב יחד בימי ניסן וראיתי מרחוק אילנות מלבלבין. ושאלתיו אם לברך, והשיב לי: "אם אתה רואה- תברך", ומזה הבנתי שהוא עצמו אינו מברך כיוון שהיה כבד ראיה ולא ראה את האילנות, וסבירא ליה שאין חיוב להשתדל לראות, כיוון שבגמרא נאמר "הרואה", ומי שאינו רואה- פטור"... וכבר העירו שישנם ספרים שכתבו במפורש שישנו עניין ללכת ולראות אילנות, כדי לברך את הברכה, אך הגר"ח קנייבסקי אמר שהחזון איש לא סבר כך, וכאמור.

ברכה על אילן בעציץ

מעשה שהיה בראש חודש ניסן בבית כנסת מרכזי, שצדיק אחד ומזכה הרבים רצה לזכות את הציבור בברכת האילנות, והביא שלושה עציצים, שבכל אחד מהם היה עץ פרי הדר שגדלו בהם פרחים, והציבור הסתפק האם לברך על "עציץ-אילן" זה. שאלו את מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שהשיב: "עץ ערלה יש בזה נידון, אבל על עציץ אפשר לברך".

לא לברך בירושלים העתיקה

קבוצת יהודים מאלעד החליטה לנסוע בראש חודש ניסן, לכותל המערבי, כדי להתפלל שם. לאחר התפילה הסתובבו בין חומותיה של ירושלים העתיקה וראו לשמחתם אילנות פרי מלבלבים. הם רצו לברך על האילנות אלא שאחד מתלמידי החכמים עורר אותם, שישנם פוסקי הלכה החלוקים ביניהם האם ההלכה שאסור ליטע אילנות בירושלים העתיקה, שייכת גם בימינו אנו, כשבית המקדש נחרב. מכיוון שכך, טען אותו תלמיד חכם, אין לברך על אילנות הנטועים בתוך חומת ירושלים. והוא צודק (ראה בתשב"ץ ח"ג סו"ס ר"א, פאת השולחן הלכות א"י סי' ג', כפתור ופרח פ"ו ובספר מעשה חמד פרק ג' נז- נט).

סכסוכי שכנים

כאשר ישנם סכסוכי שכנים על שטח, שאחד השכנים נטע בו אילנות, אין ראוי לברך על אילנות אלו את ברכת האילנות (עי' בספר מעשה חמד פ"ג מ"ו), וכבר התפרסם לאחרונה על דיון בין שכנים, שאחד השכנים גדר לעצמו חצר על חשבון שכניו וכל הדיונים בדין- תורה עלו בתוהו, עד שהדיין אמר לשכן המדובר ש"תדע לך שאם תיטע אילנות בחצרך, לא יוכלו לברך עליהם את ברכת האילנות". השכן המופתע, שהבין לפתע עד היכן הדברים מגיעים מבחינה הלכתית, ציית מיד לדין- התורה והשיב את החצר הגזולה לשכניו...

הנשמות מגיעות לעצים דוקא עכשו

רבי שמעון בר יוחאי כותב בספרו הזוהר הקדוש (בפרשת בלק), כי בתקופת ניסן משוטטות להן הנשמות ויושבות על חומת גן העדן. הנשמות, כך לדברי הזוהר הקדוש, נראות כמו ציפורים המצפצפות ומשוררות להקב"ה, ומתפללות למען בני האדם היושבים בעולם הזה. זאת מפני שבימים אלו עסוקים בני האדם במצוות החג ובמעשים טובים. לאור דברי הזוהר הללו ביאר הגאון רבי נתן גשטטנער שליט"א, רב קרית אגו"י בבני ברק, כי משום כך אנו יוצאים בחודש ניסן לגינות ולפרדסים ומשבחים לאלוקינו על הבריות הטובות, הן הנשמות המתפללות על בני האדם, כשעל ידי

ברכותיהם של ישראל מתעלות להם הנשמות וזוכות ליכנס לגן העדן. ההקשר בין הנשמות לברכת האילנות מופיע כבר בספרי קבלה קדומים וגם הגאון ה"בן איש חי" כותב שברכת האילנות רומזת "על נשמות שמתדבקים באילנות", ולזה אומרים בברכה: "בריות טובות ואילנות טובות", שיברכו עליהם בני אדם ומתקנים אותם".

חכמי הקבלה מסבירים, כי אותם אלו המגולגלים בצומח יכולים לעלות ולהתגלגל מן הצומח אל החי דווקא בחדשי ניסן ואייר, סיון ותמוז (כאשר נשמה המגולגלת בדומם, עולה אל הדרגה הבאה, הצומח, בחדשים אב ואלול, תשרי וחשוון, ונשמה המגולגלת בחי מתגלגלת באדם בחדשי כסליו, טבת, שבט ואדר). כך שהראש לחודשי עליית הצומח הוא חודש ניסן, ולכן, כך כתבו חכמי הסוד, מברכים את ברכת האילנות דווקא בחודש ניסן, כדי לסייע לבירורו של הצומח המתחיל בחודש זה, כשעל ידי ברכת האילנות וסודה יצליחו המברכים להעלות את הנשמות המגולגלות בשתי דרגות בזה אחר זה, כשהנשמות המגולגלות מהצומח יעלו היישר להתגלגל בבן אדם, מבלי צורך להתגלגל בבעל חי. מסיבה זו, מסביר ה"בן איש חי", נוהגים חסידים ואנשי מעשה לברך ברכה זו במניין של עשרה יהודים, כדי שלאחר הברכה יוסיפו פסוקי תורה ויאמרו קדיש, כדי שלימוד התורה והקדיש יוסיפו בעלייתם של הנשמות ובירורם, מן הצומח ולמעלה למעלה. יסודות קבליים אלו קשורים כמובן גם לנושא הארוך של ברכת האילנות בשבת, כאשר ישנם מחכמי הספרדים הכותבים שאין לברך ברכה זו בשבת מפאת בירור הניצוצות הקדושים העולים מברכה זו. ■

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il